

УДК 371.14

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2020-67-120-129>

ФОРМИ РОБОТИ З РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

© Покроєва Л.Д., Остапенко А.С.

КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

Інформація про авторів:

Покроєва Любов Денисівна: ORCID: 0000-0002-9214-8226, Lubov.pokroeva@bestnet.kharkov.ua; кандидат педагогічних наук, доцент, ректор, КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», вул. Пушкінська, 24, м. Харків, 61057, Україна.

Остапенко Алла Сергіївна ORCID: 0000-0003-4607-8252; alla0102@ukr.net; завідувач Центру громадянського виховання; КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» вул. Пушкінська, 24 м. Харків, 61057, Україна.

Державна політика у сфері освіти в Україні спрямована на реформування системи освіти на засадах гуманізму, людиноцентризму, особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів; запровадження кращого світового досвіду, демократизацію системи освіти, академічну свободу вчителя. У статті йдеться, які форми роботи щодо розвитку методичної компетентності вчителя технологій використовуються в системі післядипломної педагогічної освіти. Розкрито завдання щодо роботи з учителями на різних етапах розвитку методичної компетентності під час навчання на курсах підвищення кваліфікації: діагностичному, мотиваційному, діяльнісно-технологічному, рефлексивному з урахуванням особливостей кожної складової методичної компетентності учителя та сучасних принципів побудови освітнього процесу в закладі післядипломної педагогічної освіти.

Стаття містить аналіз наукових джерел, який показує, що існує значна кількість праць, присвячених упровадженню компетентнісного підходу в професійній підготовці вчителів. У той же час, недостатньо дослідженим є питання розвитку методичної компетентності учителів технологій на різних етапах їх професійної діяльності та під час навчання на курсах підвищення кваліфікації.

Особливості навчання вчителів на кожному етапі розвитку методичної компетентності викладено відповідно до Закону України «Про освіту» (2017 рік), з урахуванням принципів Концепції Нової української школи, завдань Державного стандарту загальної середньої освіти як основи змістовного наповнення освітнього процесу та чинних навчальних програм із трудового навчання та технологій.

У статті визначено мету курсів підвищення кваліфікації вчителів технологій; показано структурні компоненти методичної компетентності вчителя технологій; схарактеризовані етапи розвитку методичної компетентності та форми роботи відповідно на кожному етапі. Структурні компоненти методичної компетентності визначають зміст і форми роботи з учителями під час навчання на курсах підвищення кваліфікації.

Також у статті перелічено критерії інноваційності форм роботи з учителями технологій на курсах підвищення кваліфікації та в методичній діяльності. Визначено умови проектування інноваційних форм організації освітнього процесу в системі підвищення кваліфікації вчителів технологій.

Ключові слова: методична компетентність, структура методичної компетентності вчителя, етапи розвитку методичної компетентності вчителя технологій, післядипломна освіта.

Покроєва Л.Д., Остапенко А.С. «Формы работы по развитию методической компетентности учителей технологий в системе последипломного образования».

Государственная политика в сфере образования в Украине направлена на реформирование системы образования в соответствии с идеями гуманизма, человекоцентризма, личностно ориентированного и компетентностного подходов; внедрения лучшего мирового опыта, демократизацию системы образования, академическую свободу учителя. В данной статье описано, какие формы работы по развитию методической компетентности учителя технологи используются в системе последипломного образования. Раскрыты задачи по работе с учителями на разных этапах развития методической компетентности во время обучения на курсах повышения квалификации: диагностическом, мотивационном, деятельностно-технологическом, рефлексивном с учетом особенностей каждой составляющей методической компетентности учителя и современных

принципов построения образовательного процесса в учреждении последипломного педагогического образования.

Статья содержит анализ научных источников, который демонстрирует, что существует значительное количество научных трудов, посвященных внедрению компетентного подхода в профессиональной подготовке учителей. Вместе с тем, недостаточно исследован вопрос развития методической компетентности учителей технологий на разных этапах их профессиональной деятельности и во время обучения на курсах повышения квалификации.

Особенности обучения учителей на каждом этапе развития методической компетентности изложено в соответствии с Законом Украины «Об образовании» (2017 год), с учетом принципов Концепции Новой украинской школы, задач Государственного стандарта общего среднего образования как основы содержательного наполнения учебного процесса и действующих учебных программ по трудовому обучению и технологиям.

В статье определена цель курсов повышения квалификации учителей технологий; описаны структурные компоненты методической компетентности учителя технологии; охарактеризованы этапы развития методической компетентности и формы работы соответственно на каждом этапе. Структурные компоненты методической компетентности определяют содержание и формы работы с учителями во время обучения на курсах повышения квалификации.

Также в статье перечислены критерии инновационности форм работы с учителями технологий на курсах повышения квалификации и в методической деятельности. Определены условия проектирования инновационных форм организации образовательного процесса в системе повышения квалификации учителей технологий.

Ключевые слова: методическая компетентность. структура методической компетентности учителя, этапы развития методической компетентности учителя технологий, последипломное образование.

L.Pokroeva, A.Ostapenko "Forms of work on the development of methodological competence of technology teachers in the postgraduate education system".

The public policy on education in Ukraine is aimed to reform the system of education by the principles of humanism, humancentrism, person oriented and competence approach; to imply the best world experience, to democratize the system of education, the academic freedom of a teacher.

This article describes what forms of work for developing the methodological competence of a technology teacher are used in the postgraduate education system. It is described the objectives of teachers training at different stages of methodological competency development during their attendance of the skills development courses, such as: diagnostic, motivational, activity-technological, reflexive, taking into account the peculiarities of every component of teacher's methodological competency and modern principles of educational process construction in the institution of postgraduate pedagogical education.

The article contains the analysis of the scientific sources that shows the existence of the significant number of works dedicated to the implementation of the competency approach in the professional teacher training. At the same time, the issue of teachers' technologies methodological competency development at different stages of their professional activity and during their attendance of the skills development courses is researched insufficiently.

The peculiarities of teacher training at every stage of development of methodological competency are outlined in accordance with the Law of Ukraine "On Education" (2017), considering the principles of Conception of the New Ukrainian School, objectives of the State Standard of General Secondary Education as basis of substantive content of educational process and current curriculum on manual skills and technologies.

The article defines the purpose of technology teachers advanced training; describes the structural components of the methodological competence of a technology teacher; the stages of development of methodological competence. The forms of work, respectively, at each stage are characterized. The structural components of the methodological competence determine the content and forms of work with teachers during training in continuing education courses.

The article also lists the criteria for innovative forms of work with technology teachers in continuing education courses and methodological activities. The conditions for the design of organization innovative forms of the educational process in the advanced training system for teacher-technologists are determined.

Keywords: methodological competency, the structure of methodological competency of the teacher, stages of methodological competency development of a technology teacher, postgraduate education.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Процеси реформування освіти в Україні актуалізують потребу в висококваліфікованих педагогах, відтак – змінах у системі підвищення їх кваліфікації. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, нові освітні стандарти орієнтують не тільки на оновлення структури української школи, а, в першу чергу, на механізми реалізації компетентнісного навчання, оскільки школа має готувати дітей до життя, формувати у них компетентності, надавати уміння і знання, які необхідні для успішної життєдіяльності у XXI столітті [13].

Також у зазначеній Концепції серед пріоритетних завдань, що вирішує післядипломна педагогічна освіта, одним із ключових визначено формування методологічної культури педагогічних кадрів; забезпечення інтеграції науки і практичної педагогічної діяльності.

У сучасних умовах модернізації освіти післядипломна освіта, зокрема підвищення кваліфікації вчителів, має перетворитися на гнучку підсистему неперервної освіти, яка оперативно реагує на вимоги і запити суспільства, постійно забезпечує зростання фахової компетентності педагогів. Актуальною сьогодні є проблема якісного оновлення післядипломної освіти та її найвагомішою складовою — системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Науковці зазначають, що для організаційно-методичного супроводу системи підвищення кваліфікації важливою є наявність у вчителів внутрішньої мотивації до професійного зростання. Отже, найважливіше завдання системи підвищення кваліфікації — розвивати творчу самостійність педагогів, скеровувати їх зусилля на постійну самоосвіту. Тому діяльність закладів і установ післядипломної освіти необхідно зорієнтувати на створення неперервної системи підвищення фахової компетентності та організацію самоосвіти педагогів. Під терміном «підвищення кваліфікації» уже недостатньо вважати лише оновлення знань за базовим фахом. Будь-який обсяг додаткових знань може залишитися мертвим вантажем, а то й просто застаріти, якщо не навчити педагога користуватися цими знаннями і самому їх постійно оновлювати. Показником найвищих досягнень у фаховій діяльності є прагнення й

здатність педагога до інноваційної діяльності, поява потреби в неперервній освіті [12].

Метою освіти в Україні «є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству..., підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [5]. На уроках трудового навчання та технологій зазначена мета досягається шляхом залучення школярів до проектної діяльності «як провідного засобу розвитку і навчання учнів, формування у них здатності до самостійного навчання, оволодіння засобами сучасних технологій» [11, с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв’язання цієї проблеми. Аналіз наукових джерел показує, що існує значна кількість праць, присвячених упровадженню компетентнісного підходу у професійній підготовці та діяльності (В. Бондар, І. Зимня, О. Овчарук, О. Садівник, А. Хуторської та ін.), питанням формування та розвитку професійної (С. Багадірова, Є. Бондаревська, Т. Власова, Я. Гаєвець, Г. Голуб, Т. Орджи, Д. Старк та ін.) та методичної компетентності вчителя (Н. Бібік, О. Бігич, Л. Ващенко, А. Волощук, Т. Гущина, О. Зубков, О. Ігна, Г. Кашкар'юв, Т. Волобуєва, Н. Кузьміна, О. Локшина, А. Маркова, Л. Парашенко, О. Пометун, Л. Таланова, Н. Язикова та ін.).

Виділення невиділених раніше частин загальної проблеми. У педагогічній науці досліджено сутність і складові методичної компетентності вчителів різних предметів на етапі їх навчання в закладах вищої освіти. Разом із тим недостатньо дослідженою вважаємо проблему розвитку методичної компетентності вчителів у процесі їх професійної діяльності. При цьому найменш дослідженим є питання розвитку методичної компетентності вчителів технологій, відповідних форм підвищення кваліфікації.

Формулювання цілей статті. Мета статті – схарактеризувати структурні компоненти методичної компетентності вчителів технологій у системі післядипломної освіти; визначити відповідні форми роботи

щодо її розвитку в процесі підвищення кваліфікації та обґрунтувати їх ефективність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація проєктної діяльності учнів, реалізація компетентнісного підходу на уроках трудового навчання та технологій вимагають від учителя технологій високого рівня його методичної компетентності. Складові цього поняття в науковій літературі розглядали В. Адольф, Л. Барна, М. Барна та А. Степанюк, В. Галай, О. Лебедева, О. Мартиненко, Г. Ковтун, Т. Кочарян, Ю. Пасов, С. Рягін та ін.

Наведемо приклади деяких результатів досліджень. Так, В. Адольф у структурі методичної компетентності виділяє такі компоненти: особистісний, діяльнісний, пізнавальний (когнітивний). Особистісний компонент методичної компетентності співвідноситься з вміннями, пов'язаними з психологічною складовою особистості педагога: комунікативні, перцептивні, рефлексивні. Діяльнісний компонент містить у собі накопичені професійні знання й уміння, вміння актуалізувати їх у потрібний момент і використовувати в процесі реалізації своїх професійних функцій. Пізнавальний компонент ґрунтується на вміннях, що становлять теоретичну підготовку: аналітико-синтетичні, прогностичні, конструктивно-проєктувальні [1].

В. Галай до структури методичної компетентності відносить такі компоненти: методичне мислення та методична культура. Методичне мислення автором розглядається як таке, що забезпечує вміння вчителя застосовувати наявні знання для реалізації цілей виховання і навчання відповідно до методичної теорії та конкретних умов навчання. У структуру педагогічного мислення він включив продуктивне, аналітичне, репродуктивне, творче і методичне мислення [4].

За твердженням О. Лебедевої, компонентами методичної компетентності вчителя є загальнопедагогічні, дидактичні та конкретно-методичні [8].

О. Мартиненко, Г. Ковтун визначають, що методична компетентність вчителя математики включає знання методологічних і теоретичних засад методики навчання математики, концептуальних основ, структури та змісту засобів навчання, володіння інноваційними методами, формами й способами організації навчального процесу, готовність та здатність до творчої професійної діяльності [10].

Т. Кочарян уважає, що структуру методичної компетентності вчителя становлять професійні знання, професійні вміння та його особистісні якості [7].

С. Рягін виокремлює такі компоненти методичної компетентності: мобільність знань (постійне відновлення знань для успішного вирішення завдань тепер і в цих умовах), гнучкість методу (застосування того або іншого методу залежно від умов), критичність мислення (творче, нестандартне мислення), відповідальність за дії [14].

В. Луначек, розглядаючи поняття «компетентність», зазначає, що формування компетентності відбувається шляхом придбання під час навчання суми компетенцій, які є комбінацією характеристик (що відносяться до знань і їх застосування, умінь, навичок, здібностей, цінностей і особистих якостей) і дозволяють забезпечити виконання професійних обов'язків на високому рівні. Учений зазначає, що важливим аспектом цього процесу є вдосконалення відповідних навчальних планів і програм з урахуванням формування професійних компетентностей, які є актуальними на сучасному етапі розвитку суспільства [9].

Слід зазначити, що науковці майже однакові в розумінні сутності методичної компетентності, однак структура методичної компетентності вчителя, зокрема вчителя технологій, недостатньо досліджена, особливо її теоретичні основи розвитку. Як слушно зауважує В. Галай, і ми з ним згодні, у педагогіці й дотепер не створена цілісна модель розвитку методичної компетентності вчителя в умовах трансформації сучасних освітніх технологій [4].

За нашими спостереженнями, доцільність дослідження структури методичної компетентності вчителя технологій зумовлюється ще й недостатньою науковою розробленістю проблеми методичної підготовки майбутніх учителів технологій. На сьогодні відсутні наукові праці, присвячені теоретичним засадам розвитку методичної компетентності вчителя технологій у післядипломній освіті.

Спираючись на результати вивчення складових методичної компетентності, що наведено вище, будемо використовувати структуру методичної компетентності, яка описана В. Адольфом: когнітивний (пізнавальний), особистісний і діяльнісний компоненти. З'ясуємо їх сутність відповідно

до сучасного змісту освіти та змісту освітньої галузі «Технології». Розкриємо зміст кожної складової стосовно особливостей діяльності вчителя технологій.

Особистісний компонент включає комунікативні, перцептивні та рефлексивні уміння. До **комунікативних умінь** ми відносимо такі складові: взаємодія з учнями, здатність установлювати горизонтальні зв'язки між суб'єктами освітнього процесу, донесення інформації до учнів відповідно до рівня їх індивідуального розвитку, культура мовлення. **Перцептивні вміння** включають здатність проникати у внутрішній світ школярів; адекватно сприймати і розуміти їхній психічний стан; спостережливість, яка дає змогу розуміти реальний стан вихованця в конкретній ситуації. **Рефлексивні вміння** передбачають навички самоаналізу уроку, відповідальність за прийняття рішень, прийняття рішень у непередбачуваних умовах, прагнення вдосконалювати фахову майстерність, здатність до подальшого навчання, самодисципліну.

Діяльнісний компонент включає професійні знання й уміння, вміння актуалізувати їх у потрібний момент і використовувати у процесі реалізації своїх професійних функцій. До них відносимо такі: знання змісту навчального предмета, навчальні програм, володіння методикою вивчення навчального предмета, реалізація дидактичних принципів навчання, володіння різноманітними та ефективними формами організації роботи учнів на уроці, уміння організувати проектно-технологічну діяльність учнів, володіння різними способами оцінювання навчальних досягнень учнів, зокрема формуального оцінювання, володіння формами організації самостійної роботи учнів, уміння раціонально добирати навчальний матеріал, творчий підхід до планування уроку, оптимальне поєднання різних форм роботи та методів навчання на уроці, реалізація діяльнісного та компетентнісного підходів у навчанні, добір різнорівневих завдань для учнів відповідно до їх здібностей та рівня компетентності, реалізація варіативної складової програми предмету «Технології», уміння обирати відповідні модулі навчання, уміння забезпечувати безпечні умови праці на уроці під час виконання практичної роботи.

Пізнавальний компонент включає аналітико-синтетичні, прогностичні та конструктивно-проектувальні уміння. До **аналітико-синтетичних** ми відносимо

вміння аналізувати програмно-методичні документи, уміння класифікувати і систематизувати методичні знання; до **прогностичних** – уміння прогнозувати ефективність обраних засобів, форм, методів і прийомів, уміння застосовувати методичні знання; до **конструктивно-проектувальних** – уміння узагальнювати процес навчання, уміння планувати методичну діяльність.

Названі вище компоненти методичної компетентності є основою для планування різних форм освітнього процесу на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників під час реалізації професійного модуля. Успішна реалізація визначених завдань під час навчальних занять зі слухачами курсів підвищення кваліфікації залежить від практичної спрямованості навчання на розвиток усіх складових методичної компетентності вчителя технологій. Також сутність складових методичної компетентності вчителів технологій є орієнтиром при визначенні мети, завдань та змісту методичних заходів для цієї категорії педагогів. Причому пріоритет надається таким формам організації методичної та навчальної роботи з учителями, які б дозволяли кожному з них обирати власний шлях розвитку, визначити форми та варіанти професійного зростання, а також враховували освітні потреби та запити педагогів, рівень їхньої професійної майстерності, мотиви удосконалення власного професіоналізму; стимулювали кожного вчителя до набуття професійної компетентності, здатності адаптуватися в умовах, що постійно змінюються.

Важливо обирати ті форми і методи, які оптимально відповідають особливостям процесу розвитку тієї чи іншої складової методичної компетентності, враховувати, що сучасні педагоги надають пріоритет інноваційним формам роботи в системі підвищення кваліфікації.

Вважаємо, що інноваційні форми організації навчання в системі підвищення кваліфікації вчителів мають відповідати критеріям, які визначили С. Василенко та Г. Чемоданова:

- кожній складовій змісту освіти має відповідати адекватна їй форма організації навчання;
- ініціатива (спрямованість дій) учасників освітнього процесу;
- забезпечення зворотного зв'язку;
- реалізація компетентнісного підходу;

- навчання на власному досвіді (experiential learning);

- забезпечення самостійності взаємодії слухачів курсів із навчальною інформацією;

- зміст нового способу діяльності викладача і слухачів;

- забезпечення високого рівня засвоєння педагогами інформації, що вивчається;

- мотивація до саморозвитку [3].

Зазначені критерії інноваційності форм організації процесу навчання в системі підвищення кваліфікації педагогів окреслюють і основні напрями удосконалення та розвитку методичної компетентності педагогів. Для розвитку здатності до інноваційної діяльності як складової методичної компетентності вчителя в освітньому процесі підвищення кваліфікації передбачено такі аспекти:

- модернізація освітнього процесу через упровадження нетрадиційних форм навчання (тренінги), формулювання проблемних запитань та спільний пошук рішення, стимулювання пізнавальної активності та творчого потенціалу слухачів і викладача;

- креативна практика, що включає пошуково-творчу самостійну діяльність (дискусія, пошукова практика, проблемний семінар);

- самоосвіта (ознайомлення з перспективним педагогічним досвідом (кращими практиками), вивчення науково-методичної літератури, узагальнення власного педагогічного досвіду).

Також погоджуємося з науковцями С. Василенко та Г. Чемодановою, які стверджують, що проектування інноваційних форм організації освітнього процесу в системі підвищення кваліфікації вчителів може бути реалізовано за умови дотримання певних умов:

- зміна компонентів освітнього процесу: мети, змісту освіти, форм, методів, технологій, засобів навчання, системи управління; розвиток компонентів професійної компетентності педагогів (когнітивний, прогностичний, мотиваційний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний);

- використання в системі підвищення кваліфікації форм організації процесу навчання педагогів, що сприяють формуванню теоретичних знань щодо використання інноваційних форм і методів навчання, включення в зміст освітнього процесу підвищення кваліфікації понять, концепцій, спрямованих на формування системи знань про інноваційні форми організації процесу навчання, теорій інноваційної діяльності, знань

про наукове проектування нового змісту та інноваційних педагогічних технологій, знань методологічних основ педагогічної діяльності;

- формування умінь використовувати інноваційні методи і форми навчання (майстер-клас, проектна діяльність, самостійна практична робота, інтерактивні заняття, розробка методичного забезпечення);

- формування позитивної мотивації педагогів до інноваційного навчання (індивідуальні форми навчання, групове навчання, бесіда, семінар, робота в малих групах, колективні заняття, кейс-стаді, ділові ігри, моделювання);

- поетапна підготовка і підвищення кваліфікації педагогів: моделювання, проектування, використання активних та інтерактивних форм роботи зі слухачами, креативна практика, тренінги та внесення їх елементів у практичні заняття, ділові ігри – забезпечення професійно орієнтованої педагогічної взаємодії в процесі навчання; стимулювання самоосвітньої діяльності, введення педагогів в коло педагогічних інновацій;

- включення педагогів в рефлексивно-оцінну діяльність (самоаналіз, опис власного досвіду, оцінка роботи колег);

- підвищення компетентності викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти щодо проектування інноваційних форм підвищення кваліфікації педагогічних працівників [3].

У системі підвищення кваліфікації вчителів технологій особливу увагу слід приділити вибору та використанню *форм, технологій і методів навчання*, враховуючи їх різноманіття. Так, О.Бобкова зазначає, що в ситуації динамічного оновлення всіх ключових напрямів освіти особливої актуальності набуває проектна культура педагога, яка формує потужний ресурс змін освітньої системи. *Метод дослідницьких проєктів* – один із способів організації науково-методичної роботи, заснований на реалізації принципів особистісно зорієнтованого підходу [2].

В основу цього методу покладено *«метод проблем»*, розроблений у 20-х роках минулого століття педагогом-гуманістом Д. Дьюї та розвинутий його послідовником В.Х. Кілпатриком. Суть методу полягає в розробленні і реалізації певної ідеї одним або декількома учасниками освітнього процесу (тимчасовий творчий колектив, група) протягом певного часу. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій значно розширює

можливості використання методу проєктів. Зокрема, дає можливість долучитися до реалізації проєкту учасникам з інших закладів освіти, іншого регіону, навіть країни.

У сучасних умовах особливого значення в науково-методичній роботі з педагогічними кадрами набувають *телекомунікації*: відеоконференції, вебінари, Skype-зв'язок. Необхідною умовою формування єдиного інформаційно-навчального середовища регіону є створення Web-сайтів закладів освіти та методичних служб. Розвиток методичної компетентності педагогів неможливе без застосування інтерактивних технологій, які реалізуються на основі активної взаємодії учасників у процесі навчання. Особливо слід відмітити ефективність ігрових методів та дискусії як форми навчання.

В освітньому процесі курсів підвищення кваліфікації та методичних заходах використовуються *різні види ігор*. Особливої уваги заслуговують ділові та рольові ігри. Цінність ділової гри в тому, що вона передбачає моделювання її учасниками професійної діяльності, імітацію реальних фахових ситуацій. Рольові ігри передбачають розігрування учителями конкретних педагогічних ситуацій з метою формування уміння оцінювати та регулювати свою поведінку відповідно до поведінки інших учасників освітнього процесу.

Ще одна технологія, яка є високоефективною у формуванні методичної компетентності вчителів технологій – це технологія опрацювання дискусійних питань: широкі і публічне обговорення будь-якого актуального проблемного для цієї категорії педагогів питання. Ефективним також є використання методів «Прес», «Обери позицію». Їх особлива цінність у тому, що вони передбачають роботу в групах, сприяють удосконаленню певних професійних умінь.

Однією з найпопулярніших форм як методичної, так і навчальної роботи є *тренінг*; під час участі в тренінгу вчитель спирається на свої знання і досвід. У практиці застосування тренінгів здійснюються інноваційні підходи: оригінальність програм; адаптація програм для різноманітних категорій спеціалістів; застосування не тільки тренінгів, але й їх елементів, що органічно вплітаються в інші форми роботи зі слухачами. У структуру тренінгу зазвичай включаються поведінкові компоненти (відпрацювання практичних навичок), рефлексивні (розвиток рефлексії як психологічного утворення), комунікативні (усвідомлення і відпрацювання навичок

слухання, комунікації), релаксаційні (розвиток навичок саморегуляції та релаксації) та інші складові.

Тренінг – це запланований процес зміни ставлення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду, щоб досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або в певній галузі. Мета тренінгу – формування ключових компетенцій на основі співробітництва, відповідальності, активності його учасників. [2]. Найбільш ефективними тренінгові методики є тоді, коли процес навчання спрямований не на накопичення теоретичної інформації, а на формування життєвих і професійних навичок.

Широко застосовується в процесі підвищення кваліфікації *«кейс-метод»*. Цей метод передбачає використання конкретних педагогічних ситуацій, тексти яких називаються кейсом. Вони використовуються для спільного обговорення, аналізу ситуації та прийняття рішень. Цей метод дозволяє вдосконалити навички використання теоретичного матеріалу з метою розв'язання практичних проблем, розвивати навички рішення в різних ситуаціях, визначати і обґрунтовувати власну позицію.

Популярним серед науково-педагогічних працівників закладів післядипломної освіти є *метод коучингу*, що дозволяє максимально розкрити потенціал педагога, виявляти нереалізовані ресурси особистості. Коучинг сприяє максимальному саморозкриттю потенціалу особистості педагога чи педагогічного колективу, включно із професійним самоусвідомленням та лідерством, самовдосконаленням і саморегуляцією. Коуч, який працює з педагогом або ж з групою вчителів, не дає готових порад та рекомендацій, а допомагає віднайти власні способи розв'язання актуальних професійних проблем. Він формує компетенції безпосередньо у процесі роботи, допомагає людині розвиватися, творити, пізнати межі своїх здібностей та досягти певної мети. Практика впровадження цього методу в освітній процес підвищення кваліфікації вчителів, зокрема вчителів технологій, приносить очікувані результати, задовольняє потреби всіх учасників процесу розвитку професійної майстерності вчителів, їх методичної компетентності.

Сучасна форма роботи, яка є особливо затребуваною аудиторією учителів технологій, є *«майстер-класи»*. Це пояснюється

максимально практичною зорієнтованістю цієї форми роботи, спрямованістю на презентацію кращих практик учителів-майстрів. Ефективність таких занять підтверджується позитивними відгуками слухачів курсів підвищення кваліфікації, малодосвідчених учителів. Саме майстер-класи є обов'язковим елементом професійного навчання учителів технологій та різних методичних заходах для цієї категорії педагогів.

Вибір форм роботи з учителями технологій залежить від багатьох факторів, зокрема від того, на якому етапі розвитку методичної компетентності педагогів вони будуть використані.

На **діагностичному етапі** відбувається вивчення стану сформованості всіх компонентів методичної компетентності. Так, за допомогою анкетування можна дослідити діяльнісний і пізнавальний компоненти методичної компетентності, а саме: рівень професійних знань та умінь; рівень аналітико-синтетичних умінь – аналізувати нормативні документи, програмовий матеріал, уміння прогнозувати ефективність обраних засобів, форм, методів і прийомів роботи. Рівень сформованості особистісного компонента (комунікативні уміння) можна дослідити під час бесіди, а також анкетування. Результати діагностики, як правило, свідчать про те, що учителі технологій мають різний рівень фахової підготовки, що забезпечувалася вищим навчальним закладом під час навчання в ньому.

На **мотиваційному етапі** продовжується розвиток складових методичної компетентності з урахуванням того фактору, що для навчання протягом усього життя мотивація відіграє велику роль, є рушійною силою. Так, на думку Г. Костюка, прагнення особистості до самопізнання, самовиховання та самовдосконалення є одним із показників ефективності професійного зростання [6 с. 1–7.]. Зміст особистісного компонента становить розуміння основ особистісних мотивів та сформованість емоційної рефлексії.

Діяльнісно-технологічний етап формування методичної компетентності учителя технологій передбачає: розвиток технологічної культури шляхом підвищення рівня оволодіння вчителем сучасними способами пізнання і перетворення себе і навколишнього світу; розвиток та вдосконалення конструктивно-пректувальних умінь учителя технологій. Це вміння моделювати освітній процес на уроках технологій з урахуванням очікуваних

результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів, орієнтовного переліку об'єктів проектно-технологічної діяльності учнів та переліку основних технологій.

Завершується процес навчання на курсах підвищення кваліфікації та кожного методичного заходу **рефлексивним етапом**. Учителі мають можливість здійснити рефлексію під час проведення семінару-рефлексії, підсумкової конференції та проаналізувавши результати фахової контрольної роботи. Різні форми методичної роботи завершує рефлексивний етап, форма якого залежить від формату заходу, його мети та завдань. Це може бути анкетування, вправа «Відкритий мікрофон», вправа «З чим я іду із семінару (тренінгу, засідання ТТК тощо) та інші. Слід зазначити, що до організації цього етапу на курсах підвищення кваліфікації важливо підходити з урахуванням індивідуальних досягнень і особливостей слухачів.

Висновки. Із вищевикладеного можна зробити висновки, що, згідно зі структурою методичної компетентності вчителя технологій у системі післядипломної освіти, під час навчання на курсах підвищення кваліфікації та в подальшому добираються різні форми роботи з учителями технологій відповідно до їх професійних запитів і потреб. Значущість дослідження полягає в тому, що на різних етапах розвитку методичної компетентності зміст і форми роботи добираються з урахуванням особливостей кожної складової компетентності вчителів на засадах особистісно орієнтованого підходу, принципу індивідуалізації та диференціації.

Відповідно до теоретичних основ навчання дорослих у системі післядипломної освіти, за результатами аналізу процесу розвитку методичної компетентності учителів технологій під час підвищення кваліфікації та на підставі спостережень за діяльністю учителів технологій, узагальнених даних про особливості прояву методичної компетентності було визначено етапи розвитку кожної складової методичної компетентності: діагностичний, мотиваційний, діяльнісно-технологічний та рефлексивний. Проаналізовано сутність діяльності з учителями на кожному з цих етапів.

Отже, потреба в удосконаленні системи роботи з підвищення кваліфікації учителів технологій зумовлює актуальність дослідження питання пошуку ефективних форм розвитку методичної компетентності учителів технологій у системі післядипломної освіти в умовах реформування сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Адольф В. Профессиональная компетентность современного учителя / В. А. Адольф. – Красноярск : М-во общ. и проф. образования РФ; Краснояр. гос. ун-т, 1998. – 309 с.

2. Бобкова О. С. Інноваційні форми роботи з педагогічними кадрами в контексті оновлення змісту освіти / О. С. Бобкова // Інноваційні технології у професійному розвитку педагогічних працівників та керівників закладів освіти : тези між нар. наук.-практ. конф. (24-25 квітня 2012 р., м. Біла Церква). – Режим доступу : <https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/392>

3. Василенко С. В. Использование инновационных форм организации обучения в современном процессе повышения квалификации педагогов / С. В. Василенко, Г. И. Чемоданова // Балтийский гуманитарный журнал. – 2015. – № 2 (11). – С. 113–116.

4. Галай В. М. Розвиток методичної компетентності вчителів технологій в умовах модернізації вищої освіти // Збірник наукових праць УДПУ ім. Павла Тичини. – Умань, 2010. – Ч. 2. – Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2010/2010_2_11.pdf

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. –

Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 15.03.2018).

6. Костюк Г. С. Професійне самовизначення як фактор формування особистості / Г. С. Костюк // Радянська школа. – 1967. – № 3. – С. 1–7.

7. Кочарян Т. Э. Развитие методической компетентности преподавателя среднего профессионального учебного заведения в условиях последиplomного образования: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. / Т. Э. Кочарян. – Ставрополь, 2004. – 179 с.

8. Лебедева О. В. Развитие методической компетентности учителя как средство повышения эффективности учебного процесса в общеобразовательной школе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. / О. В. Лебедева. – Нижний Новгород, 2007. – 184 с.

9. Лунячек В. Е. Компетентністний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі / В. Е. Лунячек // Держава і суспільство. – 2013. – № 1. – С. 155–162.

10. Мартиненко О. В. Формування педагогічної компетентності вчителя математики та економіки / О. В. Мартиненко, Г. І. Ковтун // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2016. – № 3 (57). – С. 398–406.

11. Навчальна програма з трудового навчання для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-9 класи, 2017. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua>

12. Покроєва Л. Д. Інноваційні підходи в організації навчання дорослих в системі післядипломної педагогічної освіти / Л. Д. Покроєва, Г. Ю. Кравченко // Вісник післядипломної освіти. – 2012. – Вип.7. – С. 174–181.

13. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження КМУ від 14.12.16 р. № 988-р. –

Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua>

14. Рягин С. Н. Проектирование содержания профильного обучения в старшей школе / С. Н. Рягин // Школьные технологии. – 2003. – № 2. – С. 121-137.

References

1. Adolf, V 1998, *Professionalnaja kompetentnost sovremennogo uchitelja*, [Professional competence of a modern teacher] Ministerstvo obshhego i professionalnogo obrazovaniya Rossijskoj Federacii, Krasnojarskij gosudarstvennyj universitet, Krasnojarsk.

2. Bobkova, OS 2012, 'Innovatsiini formy roboty z pedahohichnymy kadramy v konteksti onovlennia zmistu osvity'[Innovative forms of work with teachers in the context of updating the content of education], *Innovatsiini tekhnolohii u profesiinomu rozvytku pedahohichnykh pratsivnykiv ta kerivnykiv zakladiv osvity*, Bila Tserkva. URL: <https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/392>.

3. Vasilenko, SV & Chemodanova, GI 2015, 'Ispolzovanie innovacionnyh form organizacii obuchenija v sovremennom processe povyshenija kvalifikacii pedagogov'[The use of organization innovative forms of training in the modern process of teachers professional development], *Baltiyskij gumanitarnyj zhurnal*, no. 2 (11), pp. 113-116

4. Halai, VM 2010, 'Rozvytok metodychnoi kompetentnosti vchyteliv tekhnolohii v umovakh modernizatsii vyschoi osvity'[Development of methodological competence of technology teachers in the conditions of higher education modernization], *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Pavla Tychyny*, Uman, 2010, part 2. URL: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnik_nayk_praz/2010/2010_2_11.pdf.

5. Prezydent Ukrainy 2017, *Zakon Ukrainy Pro osvitu vid 05.09.2017 no.* [About education: Law of Ukraine of 05.09.2017 № 2145-VIII] 2145-VIII, viewed 15 March 2018, <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

6. Kostiuk, HS 1967, 'Profesiine samovyznachennia yak faktor formuvannia osobystosti'[Professional self-determination as a factor in personality formation], *Radianska shkola*, no. 3, pp. 1-7.

7. Kocharjan, TJe 2004, 'Razvitie metodicheskoi kompetentnosti prepodavatelja srednego professionalnogo uchebnogo zavedenija v uslovijah poslediplomnogo obrazovaniya' [Development of methodological competence of a teacher of a secondary vocational educational institution in the context of postgraduate education], *Kand.ped.n. thesis*, Stavropol.

8. Lebedeva, OV 2007, 'Razvitie metodicheskoi kompetentnosti uchitelja kak sredstvo povyshenija

jeffektivnosti uchebnogo processa v obsheobrazovatelnoj shkole' [Development of teacher's methodological competence as a means of increasing the efficiency of the educational process in a general education school], *Kand.ped.n. thesis*, Nizhnij Novgorod.

9. Luniachek, VE 2013, 'Kompetentnistnyi pidkhid yak metodolohiia profesiinoi pidhotovky u vyshchii shkoli' [Competence approach as a methodology of professional training in higher education], *Derzhava i suspilstvo*, no. 1, pp. 155-162.

10. Martynenko, OV & Kovtun, HI 2016, 'Formuvannia pedahohichnoi kompetentnosti vchytelia matematyky ta ekonomiky' [Formation of pedagogical competence of a mathematics and economics teacher], *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, no. 3 (57), pp. 398-406.

11. Navchalna prohrama z trudovoho navchannia dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv 5-9 klasy 2017 [Labor training curriculum for secondary schools. Grades 5-9, 2017]. URL: <https://mon.gov.ua>.

12. Pokroieva, LD & Kravchenko, HIu 2012, 'Innovatsiini pidkhody v orhanizatsii navchannia doroslykh v systemi pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity' [Innovative approaches in the organization of adult education in the system of postgraduate pedagogical education], *Visnyk pislidyplomnoi osvity*, URL: pp. 174-181.

13. Kabinet Ministriv Ukrainy 2016, *Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity Nova ukrainska shkola na period do 2029 roku*, [About approval of the Concept of realization of the state policy in the field of reforming of general secondary education "New Ukrainian school" for the period till 2029] *Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.12.16 roku no. 988-r.* URL: <https://www.kmu.gov.ua>.

14. Rjagin, SH 2003, 'Proektirovanie soderzhaniya profilnogo obuchenija v starshej shkole' [Designing the content of profile education in high school], *Shkolnye tekhnologii*, no. 2, pp. 121-137.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2020 р.